

БАТЬКІВСЬКА УЧАСТЬ І ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ПІДЛІТКІВ

Уханова А. І.

аспірант кафедри клінічної психології

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Україна

Сучасна сім'я характеризується значними структурними та змістовними трансформаціями, які викликають зміну її функціонування як системи. Існує багато причин недостатнього рівня виховання в сім'ї. Це може бути викликано як особливостями суспільного виховання, так і негативними змінами всередині сім'ї: зниженням її стабільності, багатодітністю, ослабленням традиційної ролі батька, трудовою зайнятістю жінки та ін. В сучасних умовах низького економічного рівня розвитку України основна частина часу батьків витрачається на забезпечення існування членів сім'ї. Внаслідок зменшення реальних доходів переважна більшість сімей в Україні не має можливості створити для дітей сприятливі умови життя. Все це призводить до того, що сучасна українська сім'я часто не має можливості повною мірою реалізувати свій виховний потенціал.

Нами було проведено дослідження контингенту українських підлітків з метою скринінгу їх психологічного здоров'я. В ході дослідження було проведено психометричний аналіз і адаптація оригінальної версії шкали батьківської участі. Застосування шкали дозволило встановити, що найбільш вираженою є участь батьків у такій сфері, як обізнаність про їх проведення часу, оскільки саме знаходження дитини поза домом викликає найбільші побоювання у батьків. Найменш інтенсивно батьківська участь у житті підлітків проявляється в контролі успішності. Установки батьків на батьківську участь не залежать від статі дитини, а в міру дорослішання підлітки стають більш самостійними і необхідність в участі батьків у їхньому житті поступово знижується. Прямо пропорційний зв'язок був виявленим між інтегральною шкалою батьківської участі і таким фактором нездорового способу життя, як «вживання алкоголю / епізодично міцних напоїв», а також з фактором здорового способу життя «без тютюнопаління». Встановлено, що вираженість суїцидальних тенденцій і інтернет-залежності підлітка виявлений пропорційно рівню батьківської участі.

В ході дослідження нами було встановлено модерування впливу батьківської участі в системі «стресор - психологічне благополуччя». В цілому воно виступало як протективний фактор щодо психологічного благополуччя підлітків, які відзначили негативні життєві зміни, протягом останніх 6 місяців. Хоча отримані в нашому дослідженні дані не мають прямих аналогій у вивченої нами літературі, ми можемо провести паралелі з тенденціями, які були виявлені іншими авторами, що вивчали проблему батьківської участі. У літературі також простежується зв'язок між психосоматичними скаргами та сімейними конфліктами, заподіянням образ, недостатнім прийняттям з боку однолітків і недостатньою підтримкою з боку батьків і вчителів (Gerber, Pühse, 2008). При позитивних взаєминах в сім'ї у підлітків стабільно спостерігається більш міцне здоров'я (Flouri, Buchanan, 2003), тоді як при стресових сімейних ситуаціях відзначаються великі проблеми зі здоров'ям (Karvonen, Vikat, Rimpelä, 2005). Таким чином, дані дослідження підтверджують протективний потенціал батьківської участі на збитки від психічного здоров'я та психологічного благополуччя.

У той же час, нами були виявлені неоднозначні дані, щодо впливу батьківської участі при дії ряду соціально-психологічних стресорів. Так, в разі зіткнення респондентів з такими стресовими подіями, як приводи в міліцію, незначні правові порушення і отримання травми, участь батьків було негативним фактором і призводило до погіршення самопочуття. Також зниження рівня інтернет-залежності, в разі якщо мало місце збільшення навантаження в школі, можна було спостерігати у тих дітей, чії батьки демонстрували низький рівень батьківської участі. Таким чином використання моделей модерації дозволило встановити, що батьківська участь не завжди позначається позитивно на психологічне благополуччя підлітків. Ймовірно, мова може йти про культурно обумовлені ефекти, тобто про ситуації, коли підлітки хотіли б зберегти те, що сталося в таємниці від батьків і вирішити проблему самостійно, при цьому залучення батьків посилювало ситуацію.

Цікаві дані отримані щодо такої досить поширеної ситуації, як розлучення батьків. Якщо рівень батьківської участі низький, то самопочуття краще у тих підлітків, чий батьки розлучилися $F = 7,068$; $P < 0,01$; $\eta^2 = 0,014$; $B = -0,873$ (CI-1,518 - 0,228). Якщо рівень батьківської участі високий, то самопочуття у тих школярів, чий батьки розлучилися - гірше. Це може свідчити про те, що підлітки, які мають ближчі і довірливі відносини зі своїми батьками, сприймають їх розставання більш гостро. У роботі П.Р. Амато також йдеться про те, що негативними наслідками розлучення батьків можуть бути порушення фізичного здоров'я, депресія, незадоволеність життям, розлучення, низький соціально-економічний статус і інші проблеми в дорослому віці (Amato, Keith, 1991). Таким чином, наші результати уточнюють роль батьківської участі в даному контексті.

Таким чином використання моделей модерації дозволило встановити, що батьківська участь не завжди позначається позитивно на психологічне благополуччя підлітків. Проте, переважаючими є її позитивні ефекти. Зокрема у школярів з високим рівнем батьківської участі при зіткненні з такими стресовими подіями, як розлучення батьків, важка травма або захворювання і залякування або переслідування - знижувався рівень інтернет-залежності.

ЛІТЕРАТУРА

Розанов В.А., А.С. Рахимкулова, А.И. Уханова Ощущение бессмысленности существования у подростков – связь с суицидальными проявлениями и психическим здоровьем // Суицидология. – 2014. – Т.5, № 3 (16). – С.33-40.

Уханова А.И. Родительское участие как фактор психического здоровья украинских подростков // в сборнике научных трудов Института психологии имени Г.С. Костюка НАПН Украины: Актуальні проблеми психології. – 2015. – Т.11(13). – С. 332-347.